

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Медичний факультет
Кафедра фізичної терапії та ерготерапії

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

Фізична терапія при захворюваннях внутрішніх органів

(назва освітнього компонента)

підготовки бакалавра (на базі диплома молодшого спеціаліста)

(назва освітнього рівня)

спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Фізична терапія, ерготерапія

(назва освітньо-професійної освітньо-наукової/освітньо-творчої програм)

Силабус освітнього компонента «Фізична терапія при захворюваннях внутрішніх органів» підготовки “бакалавра”, галузі знань — 22 - охорона здоров'я, спеціальності — 227 - фізична терапія, ерготерапія, за освітньо-професійною програмою - фізична терапія, ерготерапія.

Розробник: Лавринюк Володимир Євгенович, кандидат мед. наук, доценткафедри фізичної терапії та ерготерапії.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

(Андрійчук О. Я.)

Силабус освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри фізичної терапії та ерготерапії
протокол № 3 від 10.10. 2022 р.

Завідувач кафедри:

(Андрійчук О. Я.)

1. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 22 Охорона здоров'я	вибірковий
Кількість годин /кредитів 150/5	Спеціальність 227 Фізична терапія та ерготерапія	Рік підготовки: 3
	Освітньо-професійна програма Фізична терапія, ерготерапія	Семестр: 5
		Лекції: 16 год.
ІНДЗ немає		Лабораторні: 26 год.
		Консультації: 11 год
	бакалавр	Самостійна робота: 97 год
		Форма контролю: залік
Мова навчання - українська		

II. Інформація про науково-педагогічного працівника

Лавринюк Володимир Євгенович

кандидат мед. наук, доцент

доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії,

+380509071115, Lavrinjuk.Vladimir@vnu.edu.ua

Розклад занять розміщено на сайті навчального відділу ВНУ:

<http://194.44.187.20/cgi-in/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу. Освітній компонент спрямований на формування визначених освітньо-професійною програмою загальних та фахових компетентностей, зокрема отримання теоретичних знань з основ фізичної терапії при захворюваннях внутрішніх органів. Обсяг дисципліни – 5 кредитів ЄКТС. Основні теми: класифікація захворювань внутрішніх органів. Основи симптоматології та фізикальної діагностики в ревматології, ендокринології, гастроентерології. Інструментальні методи діагностики. Функціональні проби. Фізична терапія та ерготерапія при: ожирінні, цукровому діабеті, патології щитовидної залози, захворюваннях суглобів, коллагенозах, сполучнотканинних дисплазіях, патології нирок. Фізична терапія та ерготерапія в гастроентерології.

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю та заліку.

2. Пререквізити. «Терапевтичні вправи»; «Преформовані фізичні чинники»; «Клінічний реабілітаційний менеджмент при дисфункціях серцево – судинної та дихальної систем».

Постреквізити. «Основи ерготерапії та функціональне тренування», «Клінічний реабілітаційний менеджмент у спортивній медицині»; «Основи медичного права, менеджменту, маркетингу та адміністрування у фізичній терапії та ерготерапії»; «Страховання, переміщення та позиціонування у фізичній терапії та ерготерапії».

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою вивчення освітнього компонента є процес формування у здобувачів знань по терапії, закладання основ розуміння етіології, патогенезу, клінічних проявів і можливих напрямів корекції захворювань внутрішніх органів, набуття майбутніми спеціалістами – фізичними терапевтами практичних навичок та умінь, які дозволять зорганізувати та провести реабілітаційні заходи при ендокринних, ревматологічних, гастроентерологічних нозологіях.

Основними завданнями вивчення освітнього компонента «Фізична терапія при захворюваннях внутрішніх органів» є:

- сформувані у здобувачів наукові уявлення про етіологію, патогенез, клінічні прояви, перебіг терапевтичних захворювань,
- навчити основ діагностики захворювань внутрішніх органів, вказати на можливості та місце фізичної реабілітації в лікувальному процесі ендокринних, ревматологічних, гастроентерологічних, нефрологічних нозологій,
- вміти критично оцінювати медичну інформацію з позицій доказової медицини.

4. Результати навчання. Компетентності

ЗК 10 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 12 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ФК 3 Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії.

ФК 8 Здатність ефективно реалізовувати програму фізичної терапії та/або ерготерапії

ФК 14 Здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії.

ПР 1 Демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади.

ПР 7 Трактувати інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ ДП).

Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					Форма контролю \ бали
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Лаб.	Сам.	Конс.	
1	2	3	4	5	6	
Змістовий модуль 1. ФТ в ендокринології						
Тема 1.1. Ожиріння	10	2	2	6		ІРС,ДС/5
Тема 1.2. Цукровий діабет	12	2	4	6		ІРС,ДС/5
Тема 1.3. Дисфункції щитовидної залози	10	2	2	6		ІРС,ДС/5
Тема 1.4. Інші ендокринні розлади	36		2	30	4	ІРС,ДС/5
Разом за змістовим модулем 1	68	6	10	48	4	5
Змістовий модуль 2. ФТ в гастроентерології						
Тема 2.1. ФТ при захворюваннях шлунка.	10	2	2	6		ІРС,ДС/5
Тема 2.2. ФТ при дисфункції жовчевивідних шляхів.	9	2	2	5		ІРС,ДС/5
Тема 2.3. ФТ в панкреатології та гепатології	10		2	6	2	ІРС,ДС/5
Тема 2.4. ФТ в ентоерології.	14	2	2	8	2	ІРС,ДС/5
Разом за змістовим модулем 2	43	6	8	25	4	15
Змістовий модуль 3. ФТ в ревматології						
Тема 3.1. ФТ в артрології	8		2	6		ІРС,ДС/5
Тема 3.2. ФТ при анкілозуючому спондилоартриті.	10	2	2	6		ІРС,ДС/5

Тема 3.3. ФТ при сполучнотканнинних дисплазіях	12	2	2	6	2	ІРС,ДС/5
Тема 3.4.ФТ при коллагенозах	13		2	6	1	ІРС,ДС/5
Разом за змістовим модулем 3	39	4	8	24	3	5
Підсумкова контрольна робота						5
ІНДЗ						5
Всього годин \ балів	150	16	26	97	11	5/200

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, Р-Реферат, атакож аналітична записка, аналітичний аналіз твору тощо.

3. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота здобувача передбачає підготовку до лабораторних занять, теоретичне вивчення питань, що стосуються тем лекційних занять, які не увійшли до практичного курсу, або ж були розглянуті коротко (перелік поданий нижче). Завдання для самостійного опрацювання входять в структуру лабораторних занять та оцінюються в процесі поточного контролю на лабораторних заняттях під час вивчення відповідних тем.

Акромегалія. Гіпопаратиреоз. Гіперпаратиреоз. Хвороба Іценко – Кушинга. Феохромоцитома. Клімактеричний синдром. Нецукровий діабет. Хвороба Аддісона.

Подагра. Синдром Рейтера. СЧВ. Системна склеродермія. Остеопороз. Окамотоаскуліти. Синдром Рейно.

Спланхноптоз. Хронічний гепатит. Цироз печінки. Хвороби оперованого шлунку. Хвороба Крона. Кила стравоходного отвору діафрагми.

Сечокам'яна хвороба. Нефроптоз. Гостра та хронічна ниркова недостатність. Хронічна хвороба нирок.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика науково-педагогічного працівника щодо здобувача освіти полягає в послідовному та цілеспрямованому здійсненні навчального процесу на засадах прозорості, доступності, наукової обґрунтованості, методичної доцільності та відповідальності учасників освітнього процесу.

Всі учасники освітнього процесу повинні дотримуватись вимог чинного законодавства України, Статуту і Правил внутрішнього розпорядку ВНУ імені Лесі Українки, загальноприйнятих моральних принципів, правил поведінки та корпоративної культури; підтримувати атмосферу доброзичливості, порядності та толерантності.

Вивчення освітнього компонента передбачає постійну роботу здобувачів освіти на кожному занятті. Середовище під час проведення лекційних та лабораторних робіт є творчим, дружнім, відкритим для

конструктивної критики та дискусії. Здобувачі освіти не повинні спізнюватися на заняття. Усі здобувачі освіти на лабораторних роботах відповідно до правил техніки безпеки повинні бути одягненими в білі халати. Перед початком заняття здобувачі освіти повинні вимкнути звук засобів зв'язку (мобільний телефон, смарт-годинник тощо).

Здобувачі освіти здійснюють попередню підготовку до лекційних та лабораторних занять згідно з переліком рекомендованих джерел. До початку курсу необхідно встановити на мобільні пристрої або ноутбуки застосунки Microsoft Office 365 (Teams, Forms, One Note) для роботи з доступними матеріалами курсу. Вхід для активації облікового запису відбувається через корпоративну пошту з доменом – @vnu.edu.ua. Корпоративна пошта з паролем видається методистом деканату медичного факультету.

Оцінювання здобувачів освіти здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

В освітньому процесі застосовується дві шкали оцінювання: багатобальна (200-бальна) шкала та 4- бальна шкала. Результати конвертуються із однієї шкали в іншу згідно із нижче наведеними правилами. Максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність – 200 балів.

Оцінювання поточної успішності здійснюється на кожному лабораторному занятті за 4-бальною шкалою (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно»). На кожному лабораторному занятті здобувач освіти отримує оцінку за цією шкалою.

Рівень володіння теоретичними знаннями та оволодіння практичними компетентностями, які розглядаються на лекційних та лабораторних заняттях, а також вивчаються здобувачами самостійно, визначається за 4-бальною шкалою відповідно до підсумкових критеріїв, які зазначені нижче.

Сукупність знань, умінь, навичок, компетентностей, які набуті здобувачем у процесі навчання з кожної теми орієнтовно оцінюється за такими критеріями:

– 5 ("відмінно") – здобувач бездоганно засвоїв теоретичний матеріал теми заняття, демонструє глибокі і всебічні знання відповідної теми, основні положення наукових джерел, логічно мислить і формує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

– 4 ("добре") – здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал заняття, володіє основними аспектами з джерел, аргументовано викладає його; володіє практичними навичками, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при виконанні практичних навичок;

– 3 ("задовільно") – здобувач в основному опанував теоретичними знаннями навчальної теми, орієнтується в рекомендованих джерелах, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у здобувача невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на

запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти таявища, припускається помилок при виконанні практичних навичок;

– 2 ("незадовільно") – здобувач не опанував навчальний матеріал теми, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в джерелах, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Здобувач має отримати оцінку на кожному лабораторному занятті. У разі пропуску лабораторного заняття здобувач освіти зобов'язаний його відпрацювати у повному обсязі на консультаціях за графіком відпрацювання лабораторних занять, але не пізніше останнього тижня у відповідному семестрі. Якщо здобувач пропустив більше, ніж 3 практичні заняття, він має отримати дозвіл на їх відпрацювання у деканаті.

Відвідування занять здобувачами є обов'язковим та дає можливість отримати загальні та фахові компетентності. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, карантин, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету) або може бути відпрацьоване на консультаціях відповідно до встановленого порядку.

У разі наявності диплома молодшого спеціаліста (молодшого бакалавра, фахового молодшого бакалавра) можливе зарахування (перезарахування) певної кількості годин відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У разі наявності документа, що засвідчує навчання на сертифікованих курсах, онлайн-курсах, які дотичні до тем освітнього компонента, можливе зарахування певної кількості балів (за попереднім погодженням з науково-педагогічним працівником), відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У разі переходу на дистанційну форму навчання викладання курсу відбувається в команді освітнього середовища Microsoft Office 365 відповідно до Положення про дистанційне навчання та додаткових розпоряджень ректорату.

Політика щодо академічної доброчесності.

Науково-педагогічний працівник і здобувач освіти мають дотримуватись ст.42 Закону України «Про освіту». Усі здобувачі освіти повинні ознайомитись із основними положеннями Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки та Ініціативою академічної доброчесності та якості освіти – Academic IQ.

У разі недотриманням здобувачем освіти *засад академічної доброчинності* - сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими керуються учасники освітнього процесу під час навчання, викладання і провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, оцінювання роботи не буде відбуватись. Списування під час контрольних робіт заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань під час заняття.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Якщо з об'єктивних причин заняття пропущене, здобувач відпрацьовує тему лабораторного заняття. День та години відпрацювання визначаються графіком консультацій, який оприлюднюється.

У випадку невиконання та не відпрацювання лабораторних робіт здобувач освіти не допускається до підсумкового контролю та його підсумковий бал за поточний семестр не визначається.

Терміни проведення іспиту, а також терміни ліквідації академічної заборгованості визначаються розкладом екзаменаційної сесії. У разі не складання іспиту, здобувач освіти може перездати його двічі.

У відомості, індивідуальному навчальному плані (заліковій книжці) здобувача освіти записується підсумкова кількість балів за екзамен.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є залік.

Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач за поточну навчальну діяльність при вивченні ОК становить 200 балів. Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати здобувач за поточну навчальну діяльність для зарахування дисципліни становить 122 бали. Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих здобувачем освіти оцінок за 4-бальною шкалою під час вивчення дисципліни впродовж семестру, шляхом обчислення середнього арифметичного (далі – СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за 200-бальною шкалою згідно таблиці 1.

Залік виставляється за результатами поточної роботи здобувача за умови, що здобувач виконав ті види навчальної роботи, які визначено цим силабусом. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми.

У дату складання заліку науково-педагогічний працівник записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 200 балів).

Таблиця 1

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.45	178	3.92	157	3.37	135
4.97	199	4.42	177	3.89	156	3.35	134
4.95	198	4.4	176	3.87	155	3.32	133
4.92	197	4.37	175	3.84	154	3.3	132
4.9	196	4.35	174	3.82	153	3.27	131
4.87	195	4.32	173	3.79	152	3.25	130
4.85	194	4.3	172	3.77	151	3.22	129
4.82	193	4.27	171	3.74	150	3.2	128
4.8	192	4.24	170	3.72	149	3.17	127
4.77	191	4.22	169	3.7	148	3.15	126
4.75	190	4.19	168	3.67	147	3.12	125
4.72	189	4.17	167	3.65	146	3.1	124
4.7	188	4.14	166	3.62	145	3.07	123
4.67	187	4.12	165	3.57	143	3.02	121
4.65	186	4.09	164	3.55	142	3	120
4.62	185	4.07	163	3.52	141	Менше 3	Не- достатньо
4.6	184	4.04	162	3.5	140		
4.57	183	4.02	161	3.47	139		
4.52	181	3.99	160	3.45	138		
4.5	180	3.97	159	3.42	137		
4.47	179	3.94	158	3.4	136		

У випадку, якщо здобувач набрав менше, ніж 122 бали, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку – 200. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – науково-педагогічному працівнику, другий – комісії, яку створює декан факультету.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
170–200	Зараховано
150–169	
140–149	
130–139	
122–129	
1–121	Незараховано (необхідне перескладання)

Запитання на залік

1. Епідеміологія нозологічних форм захворювань внутрішніх органів.
2. Основні механізми розвитку терапевтичної патології.
3. Клінічні форми та ознаки основних ендокринних захворювань.
4. Клінічні форми та ознаки основних ревматологічних, захворювань.
5. Клінічні форми та ознаки основних гастроентерологічних захворювань.
6. Клінічні форми та ознаки основних нефрологічних захворювань.
7. Етіологія та патогенез терапевтичної патології.
8. Клінічні форми та ознаки захворювань внутрішніх органів.
9. Сучасні підходи до профілактики та лікування гастроентерологічних нозологій.
10. Сучасні підходи до профілактики та лікування ревматологічних, нозологій.
11. Сучасні підходи до профілактики та лікування ендокринних, нозологій.
12. Сучасні підходи до профілактики та лікування нефрологічних нозологій.
13. Етіопатогенетичні механізми основних терапевтичних захворювань.
14. Класифікація основних ендокринних нозологій.
15. Класифікація основних нефрологічних нозологій.

16.Класифікація основних ревматологічних нозологій.

17.Класифікація основних гастроентерологічних нозологій.

VI. Рекомендована література та інтернет – ресурси.

Основна література

1. Лавринюк В.Є. Клінічний реабілітаційний менеджмент при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем: конспект лекцій. Луцьк, 2022. 57 с.
2. Лавринюк В.Є. Обстеження, методи оцінки та контролю при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем: методичні рекомендації для проведення лабораторних робіт. Луцьк, 2022. 46 с.
3. Окамото Гарі. Основи фізичної реабілітації. Львів, 2002. – 294с.
4. Соколовський В.С., Романова Н.О., Юшковська О.Г. Лікувальна фізкультура. – Одеса, 2015. – 234с.

Додаткова література

1. Валецька Р.О. Основи медичних знань. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. - 379с.
2. Грейда Б.П., Столяр В.А., Валецький Ю.М. Реабілітація хворих засобами лікувальної фізкультури. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003. 310с.
3. Мухін В.М. Фізична реабілітація. – К.: Олімпійська література, 2000. – 274с.
4. Пасиешвили Л.М., Заздравнов А.А. Справочник по терапии основами реабилитации. - Ростов: Феникс, 2009. - 413с.
5. Порада А.М., Солодовник О.В., Прокопчук Н.Є. Основи фізичної реабілітації. - К.: Медицина, 2008. - 246с.
6. Шаповалова В.А., Коршак В.М., Халтагарова В.М. та ін. Спортивна медицина і фізична реабілітація. - К.: Медицина, 2008. - 246с.

Інтернет-ресурс

1. <http://www.booksmed.com>
2. <http://www.cochrane.org>
3. <http://ukrcardio.org>
4. <http://www.consilium-medicum.com.ua/cm>
5. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/advanced>
6. <http://www.who.ch>

7. <http://www.nlm.nih.gov>
8. <http://healthgate.com>
9. <http://www.kfinder.com>
10. <http://php.silverplatter.com>
11. <http://www.healthweb.org>
12. <http://www.pslgroup.com>
13. <http://www.healthgate.com>
14. <http://www.mdconsult.com>
15. www.rmj.net
16. <http://www.riada.kiev.ua>